

Asia: VN/9365/2025

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko teillä lausuttavaa esityksestä yleisesti?

Nuorisoala jakaa hallituksen tavoitteet vahvistaa sitoutumista työllisyyspalveluihin, vähentää toimeentulotuen käyttöä ja edistää nuorten kouluttautumista sekä työllistymistä. Ehdotetuilla muutoksilla ei kuitenkaan edistetä näihin tavoitteisiin pääsyä.

Esitys pohjaa ajatukseen siitä, että laiminlyöntejä ja menettelyvirheitä tehdään tahallaan, ja sanktion uhalla niiden tekeminen loppuisi. Haluamme huomauttaa, että moni työttömistä nuorista kärsii terveydellisistä ja elämänhallinnallisista haasteista. Kaikilla ei myöskään ole turvallista aikuista, joka voisi tukea nuorta velvollisuuksien ymmärtämisessä ja täyttämisessä.

Nuoren yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta on kriittistä varmistaa, että nuori pysyy työllisyyspalveluissa kiinni. Tämä edellyttää nuoren tukemista ja tulevaisuususkon valamista. Muistutuskäytännöstä luopumalla ja sanktiojärjestelmää koventamalla ollaan toimimassa päinvastoin. Kuten esityksessä kerrotaan, sen vaikutukset painottuvat nuorempiin ikäryhmiin.

Jo nyt ennen ehdotettuja merkittäviä kiristyksiä velvoitteet koetaan liian vaikeiksi ja sanktiot koviksi, joten on todennäköistä, että yhä useampi nuori jättäytynee palveluista pois. Jos velvollisuuksien täyttäminen on nuorelle haastavaa ja etuuden menettää yrityksistään huolimatta helposti pitkiksikin ajoiksi, voi ponnistelu etuuksien säilyttämiseksi tuntua turhalta.

Ensisijaisia etuuksia ei pitäisi menettää liian herkästi. Mitä useampi nuori joutuu toimeentulotuelle, sitä useampi jää kannustin- ja byrokraloukkuun. Nämä nuoret eivät voi edes teoreettisesti kerryttää säästöjä tai suunnitella elämäänsä ja talouttansa kuukautta pidemmälle. Poistuminen pitkittyneeltä toimeentulotuelta koulutukseen tai työhön on myös vaikeampaa kuin

työttömyysetuuksilta. Esityksessä todetaankin, että käytännössä hyvin harva pystyy täyttämään työssäolovelvoitteen minimiajassa. Siksi myös nuoret jäävät pitemmiksi ajoiksi toimeentulotuelle.

Koska yhä useammalle tullaan asettamaan työssäolovelvoite, tulee työllisyyttä edistävien palveluiden kysyntä kasvamaan merkittävästi. Ilman niitä on työssäolovelvoitteen täyttäminen erityisesti tässä työllisyystilanteessa hyvin vaikeaa. Palveluita ei kuitenkaan tällä hetkellä riitä alkuunkaan edes niille nuorille, joille Suomi on sitoutunut niitä nuorisotakuun mukaisesti tarjoamaan. Mikäli nuoria ei priorisoida palveluissa, heikkenee nuorten oikeus nuorisotakuuseen entisestään.

Tämän esityksen rinnalla ollaan uudistamassa työnhakijan palveluprosessia niin, että riski sanktioihin kasvaa, jos palveluntarve on keskivertoa suurempi. Nuorten aktivointijaksolla tapaamiset ovat etäisyyksistä huolimatta kasvokkaisia. Samalla esitetään myös muistutuskäytännöstä luopumista, vaikka sen avulla on ehkäisty merkittävästi työttömyysturvaseuraamuksia. Toivomme, että muistutuskäytännön tilalle otetaan kevyempi tekstiviestimuistutus tulevista tapaamisista, että tahattomilta laiminlyönneiltä välttyttäisiin.

Esityksen vaikutusarviointi on puutteellista, eikä nuorivaikutusten arviointia ole tehty lainkaan. Esityksessä kuitenkin kerrotaan, että sanktiot voivat esimerkiksi lisätä mielenterveysongelmia sekä työvoiman ulkopuolelle siirtymistä. Samaan aikaan hallitus pyrkii edistämään nuorten mielenterveyttä ja ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Tämä ristiriita on yksi esimerkki siitä, miksi tälle esitykselle sekä sen rinnalla valmisteltaville muille sosiaaliturvan samanaikaisille isoille uudistuksille tulisi laatia laaja yhteisvaikutusten arviointi ennen eduskuntaan tuomista.

2. Onko teillä lausuttavaa säädösehdotuksesta ja sen perusteluista?

Tällä hetkellä työvoimapolitiittiset sanktiot on porrastettu eikä ensimmäisestä virheestä tule sanktioita ollenkaan. Jatkossa ensimmäisestä virheestä menettäisi työttömyysetuutensa viikoksi ja jo toisesta vuoden sisään tapahtuneesta virheestä toistaiseksi. Etuus palautuisi vasta, kun 6 viikon työssäolovelvoite on täytetty. Vaikka voimmekin kiittää työssäolovelvoitteen lyhentämisestä, ei sen lyhentäminen vähennä esityksen merkittäviä haittoja. Aiemmin työssäolovelvoitteen saaminen on edellyttänyt lukuisia virheitä, nyt sen voi saada jo hyvinkin inhimillisistä syistä ilman mitään syytä olettaa menettelyn olleen tahallista.

Emme kannata tätä esityskokonaisuutta. Se heikentää erityisesti nuorten hyvinvointia sekä sitoutumista työllisyyspalveluihin ja ajaa yhä useamman nuoren passivoivan toimeentulotuen käyttäjäksi. Esityksessä ei anneta näyttöjä siitä, että kireämpi sanktiointi edistäisi nuorten työllistymistä. Sen sijaan tutkimusnäyttö osoittaa, että niistä on erityisesti heikommassa asemassa oleville nuorille haittaa.

Esitämme, että sanktiointi joustaisi vähintään nuorten osalta, koska heillä on myös suurempi sanktioriski. Nykyisten nuoriin liittyvien työttömyysetuuksien erityisvelvoitteiden vuoksi nuorilla on

enemmän velvollisuuksia hoidettavaksi ja palveluprosessiuudistusten myötä nuorilla on todennäköisesti myös muita enemmän tapaamisia. Nuorten sitoutumista velvollisuuksiin ja palveluihin tulee tukea sen sijaan, että rangaistaan nuorta, joka vilpittömästi yrittää parhaansa. Se on sekä nuoren että yhteiskunnan edun mukaista.

Työttömyysetuuden menettämisen kerrotaan nopeuttavan työllistymistä, koska etuustason laskiessa on kannattavampaa ottaa vastaan myös matalapalkkaisempaa tai lyhytaikaisempaa työtä. Nuorten kohdalla tilanne on kuitenkin se, että edes tällaisten töiden löytäminen on vaikeaa.

Työttömyysetuuden menettäminen ajaa nuoren toimeentulotuelle, josta koulutukseen tai työhön nouseminen on vaikeampaa. Valmistelussa olevassa toimeentulotuen kokonaisuudistuksessa ollaan myös esittämässä 150 €/kk ”suojaosan” poistoa, joten nuorilla ei olisi toimeentulotuella ollessaan mahdollisuutta edistää omaa työmarkkina-asemaansa edes yksittäisten työkeikkojen avulla.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa ohjaavalla vaikutuksella työnhakijoiden työnhakua, osallistumista heille järjestettävään palveluprosessiin sekä osallistumista työnhakua ja työllistymisen edistämistä tukeviin muihin palveluihin. Nuorten osalta on jo osoitettu, ettei sanktion uhalla ole tällaista ohjaavaa vaikutusta. Sen sijaan sillä saatetaan ajaa nuoria yhä syvempään syrjäytymiskiarteeseen.

3. Onko teillä lausuttavaa esityksen vaikutusarvioista?

Esityksen mukaan työttömyysturvaseuraamukset saattavat lisätä siirtymiä työvoiman ulkopuolelle ja jopa heikentää työllisyyttä sekä lisätä mielenterveysongelmia. On syytä olettaa, että nämä kielteiset vaikutukset koskisivat korostetusti nuoria.

Myönteisten vaikutusten kerrotaan perustuvan siihen, että sanktioista tietoiset työnhakijat osallistuvat palveluihin ja hakevat työtä aktiivisemmin. Keskeinen ongelma on se, ettei nuoret ole tietoisia heihin kohdistuvista velvoitteista (esim. VN-TEAS 2022, Koulutukseen hakuvelvoite nuorten työttömyysturvan ehtona). Monella työttömällä nuorella on myös terveydellisiä ja elämänhallinnallisia haasteita, jotka vaikuttavat heidän mahdollisuuksiin suoriutua velvoitteistaan.

Esimerkiksi nuoriin kohdistuvasta koulutukseenhakuvelvoitteesta ei tiedoteta nuoria yhteishaun aikana, millä on varmasti vaikutusta siihen, että puolivuositain 3 000–6 000 nuorella on hakuvelvoitteeseen liittyvä työttömyysturvaseuraamus. Esitämme yleistuen lausunnossamme, että mikäli tästä takautuvasti tarkasteltavasta hakuvelvoitteesta ei jousteta, tulisi jollekin viranomaistaholle asettaa vastuu tiedottaa nuoria velvollisuudestaan.

Uhkavaikutuksista ei esityksen mukaan ole suomalaista tutkimuskirjallisuutta, mutta suoria vaikutuksia on tutkittu 20 vuotta vanhoilla aineistoilla. Nuorten pitkäaikaistyöttömyys on tämän jälkeen yli kymmenkertaistunut ja nuorten työttömyysjaksot muutenkin pidentyneet, joten vanhasta aineistosta ei voitane vetää suoria johtopäätöksiä.

Uhkavaikutuksista tiedetään kuitenkin jotain. Pitkäaikaistyöttömille nuorille velvoitteet voivat olla epärealistisia, minkä vuoksi niihin ei sitouduta ja siksi myöskään työvoimapoliittiset sanktiot ei välttämättä tuota tavoiteltuja käyttäytymismuutoksia (Sami Ylistö 2022, Pitkäaikaistyöttömien nuorten asemoituminen työttömyysturvalaissa säädettyihin velvoitteisiin). Aiemmin mainitun vuoden 2022 VN TEAS -selvityksen mukaan sanktion uhka ei vaikuta nuorten käyttäytymiseen ainakaan opiskeluelvoitteisiin liittyen, jos aloitetun koulutuksen suorittamiseen ei ole voimavaroja tai motivaatiota tai elämäntilanne ei tue opintojen edistämistä.

Tämän esityksen kanssa ollaan tekemässä samanaikaisesti muitakin nuorten sosiaaliturvaan merkittävästi vaikuttavia uudistuksia (HE-luonnokset yleistuesta, palveluprosessista sekä toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta). Nuorisoala on pöyristynyt siitä, ettei näiden esitysten yhteisvaikutuksia ole arvioitu lainkaan. Tällaiset merkittävät uudistukset on syytä valmistella huolellisesti kokonaisuutena, sillä esitykset limittyvät toisiinsa täysin.

Yhteisvaikutusten arviointi tulisi tehdä välittömästi ennen esitysten tuomista eduskuntaan, jotta tietäisimme, millaisia seurauksia niillä olisi ja kuinka paljon esitykset tulevat lisäämään nuorten köyhyyttä ja syrjäytymistä. Erityisesti nuoriin liittyvä kokonaisvaikutusarvio olisi tarpeellinen, sillä nuorten toimeentulotuen saanti on muita yleisempää ja heihin kohdistuu työttömyysetuuksissa erilaisia erityisvelvoitteita.

4. Tulisiko työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n soveltamisalaa laajentaa uusiin työnhakijaa etuuden saamisen edellytyksenä velvoittaviin toimiin? Mitä nämä toimet olisivat ja miksi velvoittavuutta tulisi laajentaa niihin? Jos mahdollista, esittäkää myös arvio mahdollisen laajennuksen vaikutuksista.

-

Nevanpää Annika
Nuorisoala ry